

157
H-34

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
НАУКОВО-ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том VIII

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1960

Шнаревич И. Д., К вопросу об охране и воспроизводстве рыбных запасов западных областей УССР, Тезисы докл. совещ. по охране природы, 1957.
Ergens R., Výsledky výzkumu monogenetických motolic rodu Dactylogyrus Diesing, 1850, Práce Brněnské základny CSAV, 28, 7, 1956.
Lucky Z., Příspěvek k poznání žabroglistů jižní Moravy, Sborník vysoké školy zemědělské a lesnické v Brně, XXVI, 2, 1957.

ПАЗАРИТЫ РЫБ ВЕРХОВЬЯ р. ПРУТ

О. П. Кулаковская

Резюме

В течение 1956—1957 гг. исследовано 343 экземпляра рыб верховья р. Прут. Зараженными паразитами оказалось 86,3% рыб. Установлен 71 вид паразитов. 4 вида паразитов впервые отмечены для Украины, 2 вида для Советского Союза. По мере увеличения крутизны спада реки и скорости течения уменьшается количество паразитов, особенно в тех группах, цикл развития которых происходит с участием промежуточных хозяев и паразитов, локализующихся на поверхности кожи. Для отдельных видов паразитов отмечается уменьшение их с запада на восток.

PARASITES IN FISHES OF THE UPPER REACHES OF THE PRUT RIVER

O. P. Kulakovska

Summary

343 specimens of fishes from the Upper Prut were explored in 1956—1957. 86.3% of the total number were found to be affected by various parasites. Four species of parasites are mentioned for the first time for the Ukraine, and two species as new for the USSR. The number of parasites in fishes falls with an increase in current velocity, which is especially true for the parasites whose development is connected with an alternation of hosts, as well as for those attached externally to the skin of the fishes.

ЗООЛОГІЯ

ДО ФАУНИ МОЛЮСКІВ ЗАКАРПАТТЯ

В. І. Здуна

Молюски Закарпаття вивчені ще недостатньо. Краще вивчені молюски північних Карпатських схилів, де Й. Бонковський (1892) описав близько 200 видів. Деякі дані про малакофауну Закарпаття знаходимо в працях С. Клессіна (1884, 1887), В. Полінського (1924), Я. Урбанського (1947, 1957), В. І. Жадіна (1952), І. М. Ліхарева і Є. С. Раммельмейер (1952), В. І. Здуна (1951, 1956).

Малакофауну Закарпаття ми вивчали в липні і серпні 1948 р. та влітку 1953 і 1954 рр.

Нами обстежена територія, межі якої проходять з півдня — по Надтисенській низині, із заходу — по течії р. Уж і р. Латориці (100—1334 м н. р. м.) із сходу у високогірній частині Закарпаття (600—2000 м) — по верхів'ю р. Тиси.

Наземні молюски збирали руками в їх сховищах: під камінням, колодами та відламками дерев, біля стогів сіна, на руїнах будівель, в заламах скель, на рослинах в городах і садах, в лісовій підстилці, на сіножатях і пасовищах.

Матеріал з дрібними формами молюсків (вирізана дернина 25 см²) або ґрунт, ми розбирали в лабораторних умовах. Молюски, які виповзали на трав'янисті рослини і кущі, збирали способом косіння ентомологічним сачком.

Водні молюски збирали за допомогою сачків, а також безпосередньо руками, особливо легеневи́х. Дрібні горошинки збирали черпаком. Зібраний з дна водойм мул переглядали невеликими порціями в мілкій тарілці.

Очищення черепашок від м'яких частин тіла, етикетування та консервування зібраного матеріалу проводили звичайними способами, які використовуються при малакологічних дослідженнях.

Систематичний опис молюсків

З обстеженої території ми зібрали понад 2000 екземплярів молюсків. Аналіз зібраного матеріалу дозволив встановити 82 види та 4 підвиди, що належать до 24 родин*.

* Систематика і визначення молюсків наводиться за В. І. Жадіним, І. М. Ліхаревим і Є. С. Раммельмейер, Клессіном.

КЛАС ЧЕРЕВОНОГІ — GASTROPODA

ПІДКЛАС ЛЕГЕНЕВІ — PULMONATA

Ряд стеблевоочні — Stylomatophora

Родина сукциніди — Succineidae

Succinaea putris (L.) — виявлено біля води на рослинах вологих лук. Частіше зустрічається в долині, ніж в підгір'ї, в горах поширений невисоко. Зустрічається часто, але окремими екземплярами (м. Виноградів, сс. Воловець, Королеве, Тячів, Кваси, Кевелів).

Succinaea oblonga D g a p. — поширений біля водойм, на вологих місцях, під опалим листям. В горах зустрічається до межі буку. Під час посухи заривається в землю. Зустрічається рідше, ніж попередній вид (м. Ужгород).

Родина кохлікопиди — Cochlicopidae

Cochlicopa lubrica (Müll.) — зустрічається в траві, мохові, опалому листі в долині і підгір'ї, у відкритих біотопах, зрідка біля води, а також в горах до межі боку. Окремі екземпляри виявлені біля с. Ясиня, м. Ужгорода, м. Мукачева, с. Сваляви, с. Воловця.

Родина пупіллїди — Pupillidae

Vertigo alpestris Ald. — зустрічається в листяній підстилці, під камінням, в моху, що вкриває скелі й дерева. В горах поширюється майже до межі буку. Знайдений в м. Ужгороді, сс. Ставному, Кевелеві, Комарівцях.

Pupilla muscorum (L.) — на відкритих, порослих рідкою травою узбіччях горбів і в ярах; вдень ховається під каміння. В горах зустрічається рідко (с. Кевелів).

Родина вальонїди — Valloniidae

Vallonia pulchella (Müll.) — на відкритих місцях, під камінням, під гниючими трісками, на рівнині і невисоко в горах (м. Ужгород, сс. Королеве, Копаня, Ясиня, Косівська Поляна).

Vallonia costata (Müll.) — зустрічається з попереднім видом, але рідше.

Родина еніди — Enidae

Ena montana (D g a p.) — зустрічається в горах до полонин. Вдень ховається під опале листя, каміння та кору дерев (сс. Ясиня, Кевелів, Чорна гора біля с. Королеве).

Zebrina detrita (Müll.) — знайдений біля с. Мала Копаня.

Chondrula tridens (Müll.) — сухі відкриті біотопи, порослі скупом травою, на валнистому ґрунті. Вдень ховається під камінням (м. Ужгород).

Родина кляузіліди — Clausiliidae

Ruthenica filograna (R s s m.) — в тінистих місцях, під опалим листям в лісі (сс. Криве, Розтоки, Ясиня, Невицьке, Кевелів, м. Ужгород).

Iphigena tumida (R s s m.) — на скелях, в щілинах і під опалим листям (с. Ясиня, м. Рахів, с. Свалява).

Iphigena plicatula (D g a p.) — в горах і на рівнині (сс. Ясиня, Кваси, Кевелів).

Laciniaria plicata (D g a p.) var. *bilharica* H a z a y — на скелях порослих мохом, на пнях (с. Королеве), в підгір'ї Карпат; var. *transsilvanica* M o u s s o n (с. Ясиня).

Laciniaria cana (H e l d.) — в листяних лісах, в горах до межі лісу. Ховається в щілинах скель, під опалим листям, під колодами дерев (сс. Кевелів, Кваси); var. *transsilvanica* B i e l z (с. Кевелів).

Laciniaria turgida (R s s m.) — в лісі, в опалому листі (с. Ясиня).

Cochlodina orthostoma (M e n k e) — в лісі під корою гниючих дерев, під камінням, під час дощу на скелях, на пнях, особливо дубових. В горах зустрічається до межі лісу (сс. Кевелів, Ясиня).

Cochlodina commutata (R s s m.) — на скелях, у вологих щілинах (с. Кевелів).

Laciniaria vetusta R s s m. — рідко зустрічається в Карпатах і підгір'ї.

Laciniaria stabilis C. P f g. — (с. Кевелів).

Родина феруссаїди — Ferussaciidae

Caecilioides acicula (Müll.) — живе під землею, звичайно у вапнякових ґрунтах, серед коріння рослин (на глибині до 40 см), в горах і на рівнині (м. Ужгород, с. Великий Березний). Черепашки пусті, нерідко зустрічаються в річковому мулі (м. Ужгород).

Родина ендодонтїди — Endodontidae

Goniodiscus ruderatus (S t u d.) — в лісі, в горах і в підгір'ї Карпат. Ховається під опале листя, каміння, кору гниючих дерев (с. Королеве).

Goniodiscus perspectivus M e g. v. M ü h l f. — в лісі, під камінням і опалим листям. Поширений в Карпатах і в їх підгір'ї (м. Ужгород).

Родина зонїтиди — Zonitidae

Vitrea diaphana (S t u d.) — в Карпатах і в їх підгір'ї, під опалим листям і камінням; var. *transsilvanica* C l e s s. (сс. Криве, Ясиня, Косівська Поляна).

Vitrea crystallina (Müll.) — весною і восени у затінених місцях, вдень ховається під опале листя, каміння (с. Кевелів).

Vitrea inopinata U l i č n y — під камінням і опалим листям (м. Ужгород, с. Чепівка).

Retinella hammonis (Ström.) — в горах і на рівнині, на луках, під опалим листям (м. Ужгород, с. Ясиня).

Retinella nitens (Gm.) — на узбіччі гір в букових та дубових лісах, на горбах, порослих кущами (сс. Криве, Солотвина, Кевелів, Ясиня, Невицьке, на всьому карпатському хребті).

Retinella pura (Ald.) — в листяній підстилці, на рівнині і в горах, до межі бука (м. Ужгород, с. Ясиня).

Euconulus fulvus (Müll.) — в лісах під опалим листям, під корою колод як у воглих, так і сухих місцях, рідко в підгір'ї і в горах.

Oxychilus glaber (Fér.) — у вологих тінистих місцях під мохом, камінням (м. Ужгород, сс. Невицьке, Розтоки, Кевелів, Ясиня).

Oxychilus cellarius (Müll.) — у підгір'ї і гірських долинах в тінистих місцях під колодами дерев (с. Криве, м. Рахів, м. Ужгород, с. Солотвина, с. Кваси, с. Ясиня, с. Кевелів).

Zonitoides nitidus (Müll.) — на мокрих луках біля водойм, в горах (сс. Ясиня, Кваси, Косівська Поляна).

Родина додебардіди — Daudebardiidae

Daudebardia calophana West. — під опалим листям та гниючими колодами в Карпатах та їх підгір'ї (с. Воловець).

Родина вітриніди — Vitrinidae

Helicolimax pellucidus (Müll.) — у вологих тінистих місцях, в листяній підстилці, як на рівнині, так і в горах (м. Ужгород, сс. Невицьке, Ставне, Криве, Кевелів).

Родина аріоніди — Arionidae

Arion hortensis Fér. — в садах, зрідка в лісах (с. Кваси).

Родина лімаціди — Limacidae

Limax maximus L. — в листяних лісах, в горах до межі лісу (м. Рахів, с. Кваси).

Lehmania marginata (Müll.) — на деревах, у вологих щілинах скель, в горах до полонин (полонини Свидовець і Боржава).

Agriolimax agrestis (L.) — на вологих тінистих городах, в садах, лісах, луках, в горах рідше ніж на рівнині, поширений до межі буку. Шкідник культурних рослин (м. Ужгород).

Agriolimax laevis (Müll.) — на вологих місцях в підгір'ї Карпат і в горах до межі буку. Вдень ховається під каміння, опале листя, колоди дерев (мм. Ужгород, Рахів).

Родина евльотіди — Eulotidae

Eulota fruticum (Müll.) — на рівнині, підгір'ї і Подільській височині, в горах — рідко. Живе серед зарослів на полях, луках, городах, особливо в надводних біотопах, на кропиві та інших рослинах (сс. Ставне, Свалява, м. Рахів, сс. Тячів, Кевелів, Кваси). В цьому молюску виявлено *Cercaria vitrina* Linst. (*Dicro-*

coelii lanceati) — личинки збудника дикроцельозу овець і великої рогатої худоби (с. Тячів).

Родина геліциди — Helicidae

Helicella candicans Ziegl. — на освітлених голих схилах горбів, рідко в горах. З'являється масово. Восени зустрічається на рослинах. Окремі екземпляри знайдено в м. Рахові.

Zenobiella rubiginosa (A. Schm.) — на луках, по берегах річок і стоячих вод; вдень ховається під гниючі колоди дерев, опале листя (сс. Ясиня, Кваси, Королеве).

Zenobiella umbrosa (C. Pfr.) — в підгір'ї Карпат, в листяних лісах, на землі і кущах (сс. Королеве, Мала Копаня).

Zenobiella vicina (Rssm.) — в горах до альпійських лук — полонин, під опалим листям, на землі, в лісах, на кущах (м. Ужгород, с. Розтоки, м. Рахів).

Perforatella bidens (Chemp.) — в лісах, у зарослях берегів річок, на луках і пасовищах, на кущах; ховається під опале листя, каміння, колоди дерев (с. Свалява, м. Рахів).

Trichia hispida (L.) — на кущах, на землі, в лісовій підстилці, під камінням, в щілинах стін, покритих мохом і в руїнах будівель (сс. Королеве, Циганівці, Кваси, Кевелів, Ясиня).

Trichia lubomirskii (Slós.) — рідко в підгір'ї на низьких кущах і зарослях, в горах. Навесні зустрічається під опалим листям, влітку — на різних рудеральних рослинах (с. Ясиня, м. Рахів, с. Ставне, м. Ужгород, с. Кевелів (гора Близниця), Чорна гора біля с. Королеве, с. Криве).

Euomphalia strigella (Drap.) — на низині, в підгір'ї, в горах. В лісах під опалим листям, під колодами гниючих дерев, під камінням, на кам'яних руїнах, на сухих узбіччях і кам'янистих горбах і в ярах, по колійових насипах. Влітку і восени зустрічається на трав'яних рослинах, місцями масово (м. Ужгород, сс. Невицьке, Ставне, Воловець, Кевелів, м. Рахів).

Helicigona faustina (Rssm.) — в лісах під опалим листям, під колодами дерев, серед надводних рослин, в щілинах скель (с. Ставне, м. Ужгород, сс. Ясиня, Кевелів).

Isognomostoma personatum (Lam.) — в гірських лісах, під опалим листям і під камінням, до альпійської зони (сс. Ясиня, Косівська Поляна, Розтоки — взагалі в Карпатах і на прилеглий до них території).

Seraea vindobonensis (Fér.) — на сухих горбах, порослих травою, в ярах, на деревах під час дощу. Ксеромезофільний вид (сс. Королеве, Копаня, Солотвина, місцями вздовж північних схилів хребта Карпат).

Helix pomatic L. — в лісах, садах, городах, на скелях, порослих мохами й різною квітковою рослинністю, в ярах, в горах до межі лісу (м. Ужгород, с. Ясиня, м. Рахів, с. Кваси), а також на полонинах Близниця, Менчул і Говерла.

Ряд Basomatophora

Родина ставковикові — Limnaeidae

Limnaea stagnalis (L.) — у стоячих водах, затишних місцях рік на низовині і в підгір'ї (м. Виноградів, с. Королеве, м. Хуст, с. Чепівка).

Radix auricularia (L.) — у стоячих і текучих водах на низовині і в підгір'ї, а також в горах (м. Ужгород, с. Королеве).

Radix lagotis (Schrank) — у стоячих водах на низовині, рідко в підгір'ї (с. Королеве, м. Хуст, с. Гудя).

Radix ovata (Drap.) — у стоячих водах (м. Хуст, с. Комарівці).

Radix peregra (Müll.) — у стоячих водах, болотах, протоках, на низовині і високо в горах (с. Копаня, м. Виноградів, сс. Розтоки, Воловець, м. Рахів, сс. Кваси, Кевелів).

Galba palustris (Müll.) — у стоячих водах; на понижених місцях численний, у горах тільки в нижніх частинах (с. Кваси, м. Рахів, с. Розтоки).

Galba truncatula (Müll.) — проміжний хазяїн личинок *Fasciola hepatica* L. — збудника фасціольозу с.-г. тварин. Дуже поширений вид, світлолюбний. Живе у стоячих і повільно текучих мілких водах на заболочених пасовищах, луках, в струмках на полонинах (полонини Боржава, Свидовець і Говерла, сс. Воловець, Свалява, Тячів, мм. Мукачеве, Ужгород, Рахів, сс. Кваси, Ясиня, Розтоки).

Родина витушкові — Planorbidae

Coretus corneus (L.) — у стоячих водах і затишних місцях рік, багатих на водяну рослинність (сс. Королеве, Копаня, м. Хуст, с. Тячів).

Anisus vortex (L.) — у стоячих водах та річкових затоках, у невеликій кількості (с. Циганівці).

Gyraulus albus (Müll.) — рідко у стоячих водах і в ріках з повільною течією (м. Ужгород, м. Хуст).

Gyraulus laevis (Ald.) — рідко в стоячих водах і річкових затоках (сс. Оноківці, Копаня).

Gyraulus gredleri (Bielz) Gredler — рідко в стоячих водоймах (м. Ужгород, сс. Королеве, Циганівці, м. Виноградів, с. Чепівка).

Planorbis planorbis (L.) — в стоячих водах, річкових затоках (м. Ужгород).

В описаних дрібних планорбідах виявлено личинки *Paramphistomum cervi* (Schrank) — збудника парамфістомозу сільськогосподарських тварин, особливо небезпечного для молодняка великої рогатої худоби.

Родина чашечкові — Ancyliidae

Ancylus fluviatilis Müll. — в текучих водах, часто у великій кількості (м. Ужгород).

Acroloxus lacustris (L.) — в стоячих водах, на занурених у воду гілках і відламках рослин (м. Виноградів, с. Копаня, м. Рахів, с. Кевелів).

Родина пухирчикові — Physidae

Physa fontinalis (L.) — в стоячих водах на рівнині серед прибережних рослин (м. Ужгород).

ПІДКЛАС ПЕРЕДНЬОЗЯБРОВІ — PROSOBRANCHIA

Родина затулкові — Valvatidae

Valvata piscinalis (Müll.) — в стоячих і повільно текучих водах; у горах не зустрічається (с. Королеве).

Родина живородкові — Viviparidae

Viviparus contectus (Millet) — в стоячих водах.

Viviparus viviparus (L.) — в річках і річкових затоках на низовині, в підгір'ї (с. Комарівці).

Родина гідробіїди — Hydrobiidae

Bithynia tentaculata (L.) — в стоячих і текучих водах (с. Ясиня).

Bythinella hungarica H a z a y — в гірських струмках і джерелах (с. Ясиня, м. Ужгород, с. Верб'яж).

КЛАС ДВОСТУЛКОВІ — BIVALVIA

Родина перлівницеви — Unionidae

Unio pictorum (L.) — в струмках, річках і ставках (м. Ужгород).

Anodonta piscinalis Nils. — у повільно текучих річках з замулистим дном (с. Королеве).

Anodonta cygnaea (L.) — в ставках з нетовстим шаром мулу (с. Королеве).

Anodonta complanata (Ziegl.) R s s m. — в річках і потоках (с. Королеве).

Родина кулівкові — Sphaeriidae

Sphaerium corneum (L.) — в стоячих водах і повільно текучих річках (м. Хуст, с. Королеве), в горах — (с. Воловець).

Pisidium amnicum (Müll.) — в струмках і річках з болотистим або піщаним дном (м. Ужгород, м. Хуст).

Pisidium personatum Malm. — в стоячих водах, калюжах (с. Комарівці).

Pisidium sp. — в полонинських протоках і стоячих водоймах (с. Воловець, полонини: Боржава, Свидовець і Говерла).

Наземні молюски

Виявлені нами 53 види наземних молюсків в різних біотопах, в більшості в передгірській і гірській частинах Закарпаття, а саме: на луках і пасовищах, в листяних лісах, на узбіччях гір, вкритих трав'яною рослинністю, в садах і городах.

У відкритому ландшафті, на луках і пасовищах гірських долин (с. Свалява) 200 м н. р. м. зустрічаються *Succinea putris*, *Cochlicopa lubrica*, *Vallonia pulchella*, *Vallonia costata*, *Zonitoides nitidus*, *Zenobiella rubigenosa*, *Perforatella bidens*, *Eulota fruticum*, *Trichia hispida*, а на берегах річок і в стоячих водоймах (с. Свалява) — *Agriolimax laevis*, *A. agrestis*.

На полонинах Плай, Думин, Свидовець, Говерла досить часто зустрічаються дрібні безчерепашкові молюски, а на межі лісу і полонини — іноді *Helix pomatia*.

В закритому ландшафті, в листяних лісах, особливо на північних схилах гір, де достатньо поживи у формі дрібних рослинних і тваринних організмів, зустрічається багато молюсків: *Retinella nitens*, *Oxychilus cellarius*, *Ruthenica filograna*.

В сухих лісах на рівнині (околиці м. Берегове) молюсків ми не виявили.

Високо в горах (с. Кваси, с. Кевелів) у хвойних лісах зустрічаються безчерепашкові молюски *Limax maximus*, які живляться грибами і порохнею.

На вапнякових ґрунтах горбів (с. Солотвина) зустрічаються ксерофільні геліциди, а на порослих лишайниками скелях — *Clausiliidae*. Останніх багато зустрічається в долинах високогірної (м. Рахів) і рівнинної (с. Королеве) зон.

В річкових зарослях верболозу на рівнині (м. Ужгород) зустрічається багато черепашок різних наземних молюсків, яких зносить вода з гір.

На городніх культурах рівнини (с. Королеве), передгірської зони і гірських долин (м. Рахів) виявлено *A. agrestis*, а в тінистих садах і виноградниках на рівнині (м. Виноградів) — *Cerpea vindobonensis*, *Helix pomatia*. Ці молюски, особливо останній, поширені високо в горах і зустрічаються на скелях долини верхів'я р. Тиси (с. Кевелів).

Густота заселення біотопів окремими видами в більшості невелика. У передгірських районах зустрічались *Vallonia pulchella*, а в затінених місцях — *Trichia hispida* по кілька екземплярів на 1 м²; особливо часто вони зустрічались в букових лісах, під відламками дерев, під корою повалених бурєю дерев, в траві біля кущів на луках. У гірській долині (м. Рахів) на березі р. Тиси, під колодами дерев також багато виявлено *A. agrestis*.

У передгірській і гірській зонах на скелях та трухлявих деревах зустрічається більшими чи меншими скупченнями *Clausiliidae*.

Інші представники наземної малакофауни зустрічаються в більшості поодинокими екземплярами.

В гірських долинах (с. Кваси) східної частини Закарпаття

на гниючих колодах, під відламками гілок, що лежать у траві, на руїнах будівель, біля стіжків сіна, криниць зустрічаються молюски особливими скупченнями, утворюючи свого роду островки. В цих невеликих біотопах густота заселення була значна.

Наприклад, восени у третій декаді жовтня 1954 р. на луці під кущами (с. Свалява) густота заселення молюсками на 1 м² обстеженої площі становила (в екз.): *Eulota fruticum* — 35, *Perforatella bidens* — 125, *Cochlicopa lubrica* — 2, *Laciniaria turgida* — 7, *Cerpea vindobonensis* — 2 екз.

Із зібраних нами молюсків характерними для Закарпаття є такі види: *Iphigena tumida*, *Laciniaria turgida*, *Vitrea inopinata*, *Daudebardia calophana*, *Zenobiella vicina*, *Trichia lubomirskii*.

За Поліньським, ендеміками з родини геліцидів на території Чорногори є: *Trichia bielzi* var. *bąkowski* Pol., *Trichia czarnohorica* Pol., *Helicogena faustina* var. *associata* Ziegl., *Arianta aethiops* var. *petrii* Kim.

Нами цих молюсків не знайдено.

З виявлених молюсків у західних районах Закарпаття, по обох берегах Ужу від с. Ставне до м. Ужгорода, зустрічались рідкісні види *Vitrea inopinata*, *Caeciloides acicula* та реліктовий, дуже поширений в Карпатах, *Vertigo alpestris*.

Східні високогірні околиці м. Рахова і с. Ясиня характеризуються наявністю таких видів: *Vitrea diaphana*, *V. crystallina*, *Helicolimax pellucidus*. Тут зустрічаються також м'ясоїдний *Daudebardia calophana*, рідко в горах на березі р. Тиси — *Limax maximus*, *Arion hortensis*, тоді як *Lehmania marginata* є звичайним.

В усіх досліджуваних районах гірської частини звичайними є такі види: *Helicolimax pellucidus*, *Cochlicopa lubrica*, *Vallonia pulchella*, *Perforatella bidens*, *Cochlodina orthostoma*.

Водні молюски

Р. Тиса біля с. Королевого, р. Уж біля м. Ужгорода, р. Латориця біля м. Мукачева мають ще гірський характер, а саме: швидку течію, дно встелене гравієм, мало водних квіткових рослин. Звичайними молюсками тут є *Radix auricularia*, рідше зустрічається *Ancylus fluviatilis* і дуже рідко (в затоках) *Unio* sp.

Характерно, що під камінням, де є водорості, зустрічаються дрібні молюски Planorbidae — *Gyraulus laevis*. Вони звичайно зустрічаються в невеликих стоячих водоймах, рясно зарослих водною рослинністю. Внаслідок швидкої течії і частоти зміни рівня води, що є характерним для гірських річок, створюються несприятливі умови для існування тут молюсків, крім згаданих вище, *R. auricularia* і *A. fluviatilis*, які міцно прикріплюються своєю підшовою до підводних предметів чи рослин.

У верхній частині р. Тиси, в гірських умовах, зустрічаються лише нечисленні *A. fluviatilis* і *Pisidium* sp.

У нижній частині р. Боржави, в її притоці Батор, що рясно поросли *Elodea*, *Cerathophyllum*, *Scirpus*, *Phragmites* та іншими

рослинами, зустрічаються у великій кількості крупні молюски таких видів: *Coretus corneus*, *Limnaea stagnalis*, *Viviparus viviparus*.

Цікаво відзначити, що *Cor. corneus*, який майже не зустрічається в західній частині Закарпаття, наприклад, в околиці м. Ужгорода, у південно-східній частині зустрічається часто. З планорбід в околиці м. Ужгорода зустрічаються досить численні *Gyraulus laevis*, *G. graedleri*, *G. albus*, *Anisus vortex*. З інших молюсків відзначимо часте знаходження і масову появу *Physa fontinalis*, *R. auricularia*, але вони малих розмірів.

Водойми на заплавах луках і пасовищах біля р. Тиси в околицях м. Виногорода і с. Королевого характеризувалися такими видами: *Cor. corneus*, *G. laevis*, *L. stagnalis*, *R. auricularia*, *Valvata piscinalis*, *Viviparus viviparus*, *Sphaerium corneum*, *Anodonta cygnea*.

У р. Тиси як в гірській частині Закарпаття, так і в рівнинній мало молюсків.

У східних високогірних районах Закарпаття зустрічаються в стоячих водоймах та в ровах вздовж дороги Рахів—Ясиня у великій кількості *Radix peregra*, *Galba palustris*.

Необхідно підкреслити надзвичайно широке поширення малого ставковика *Galba truncatula* на вологих луках і пасовищах рівнинної і гірської частини Закарпаття. Цей молюск є проміжним хазяїном збудника фасціольозу. Він зустрічається не тільки в стоячих водоймах з замуленими берегами, але й у текучих. Звичайно зустрічається в полонинських струмках, де живе на зануреній у воді частині каміння. Малий ставковик зустрічався також на узбіччях гори Говерли до висоти 1600 м.

Висновки

1. В Закарпатській області виявлено всього 82 види і 4 підвиди молюсків, з них водних — 29 видів і наземних — 53.

2. Якісне і кількісне обстеження різноманітних наземних і водних біотопів показало, що кожний з них має свій комплекс молюсків. Найбагатшою за кількістю видів є фауна наземних молюсків сіножатей і пасовищ, гірських долин, а також листяних лісів. Менш заселеними виявились сухі пасовища. В стоячих водоймах, розміщених на пасовищних угіддях, найбільш поширеними молюсками виявились малий ставковик *Galba truncatula* і витягнутий ставковик *Radix peregra*.

3. Наземні молюски поширені в своїх біотопах нерівномірно, вони скупчуються в певних місцях — під кущами, під хворостом, під трухлявими колодами і т. д.

4. З обстежених молюсків характерними формами для Закарпаття виявились: *Trichia lubomirskii*, *Vertigo alpestris*, *Iphigena tumida*, *Laciniaria turgida*, *Vertigo inopinata*, *Daudebardia calophana*, *Zenobiella vicina*.

5. В практичному відношенні важливий той факт, що з обстежених і зібраних наземних молюсків у *Eulota fruticum* виявлено личинки ланцетовидного присисня — збудника дикроцеліозу.

У водних молюсків виявлено личинки різних дигенетичних трематод. Встановлено, що *Galba truncatula* є проміжним хазяїном печінкового присисня — збудника фасціольозу с.-г. тварин.

ЛІТЕРАТУРА

Гитилис В. С., Матеріали к біології прудовика малого *Galba truncatula* в зв'язи с фасціолозом скота, Учен. зап. Черновиц. гос. ун-та, серія біолог. наук, 3, т. II, 1952.

Жадин В. И., Молюски пресных и солоноватых вод СССР, Изд-во АН СССР, 1952.

Здун В. И., Фауна личинок стадій трематод в молюсках Закарпаття, Наук. зап. Львів. наук.-природозн. музею АН УРСР, т. I, 1951.

Здун В. И., Фауна личинок трематод в молюсках водоемов западних областей Украинской ССР, АН УССР, Ин-т агробиологии, Львов, 1952.

Здун В. И., До вивчення личинок печінкового присисня *Fasciola hepatica* L., Праці Ін-ту агробіології АН УРСР, т. V, 1954.

Здун В. И., Малий прудовик *Galba truncatula* (Müller) — передатчик фасціолеза в карпатських високогірних водоемах, Тезиси доклада, III еколог. конференц., ч. I, Киев, 1954.

Здун В. И., Вопросы охраны моллюсков западных областей Украинской ССР, Охрана природы в западных областях УССР, Львовск. лесотехн. ин-т МВО УССР, Львов, 1957.

Здун В. И., О зараженности моллюсков Закарпаття личиночными формами возбудителей фасціолеза, дикроцелиоза, парамфистоматоза, Научн. зап. Ужгородс. гос. ун-та, т. XXI, 1956.

Лихарев И. М. и Раммельмейер Е. С., Наземные моллюски фауны СССР, Изд-во АН СССР, М.—Л., 1952.

Adamowicz I., Materiały do fauny mięczaków (Mollusca) Polesia, Fragm. Faunistica Mus. Zoolog. Pol., t. 4, Nr. 3, Warszawa, 1939.

Babor J., O slimacích na Slovensku a Podkarpatske Rusi, Sborník Přírodovědného Slov. Vlastivědného Muzea, Bratislava, 1924—1925.

Bąkowski J., Mięczaki, Wydawn. Muzeum im. Dziduszyckich we Lwowie, 1892.

Geyer D., Unsere Land- und Süßwasser-Mollusken, Stuttgart, 1927.

Petrbok J., Dva nove měkkýši pro Čechy, Casopis Narodního Muzea, Ročník 1936, svazek II Přírodovědný, v Praze, 1936.

Poliński W., Materiały do fauny malakozologicznej Królestwa Polskiego, Litwy i Polesia, Prace Tow. Nauk. Warsz. III, Wydział nauk matemat. i przyrod., 1917.

Poliński W., Rozsiedlenie geograficzne Helicidów w Polsce, Przegląd geograficzny, I, 1919.

Poliński W., Recherches sur l'anatomie et la systématique des Xérophilinés de la Pologne et de la Transylvanie, Prace zoolog. Polsk. Państw. Muz. Przyr., t. I, 1922.

Poliński W., Anatomiczno—systematyczne i zoogeograficzne studia nad Helicidami Polski, Bull. International de L'Ac. Polon. des Sciences et des Lettres, Cl. des Sc. math. et nat., serie B, Sc. nat., 1924.

Poliński W., Znaczenie zoogeograficzne mięczaków Polski i konieczność ochrony ich zespołów, Ochrona Przyrody, zeszyt 7, 1927.

Poliński W., Sur certains problèmes du développement de la faune des Alpes et de Carpates illustré par l'étude Perforatella auct., Warszawa, nakładem Państw. Muz. Zool., 1929.

Poliński W., Rola Karpat w zoogeografii Europy, Pamięnik II Zjazdu Stow. Geogr. i Etnogr. w Polsce w r. 1927, tom. II, 1930.

Rotarides M., Mollusca of the Carpathian Basin, Budapest, 1949.

Roszkowski W., The distribution of Limnaeids in Europe and in America with relation to Wegener's theory, Pr. Państw. Muz. Zoolog. tom. VII, zesz. 2—3, Warszawa, 1928.

- Sitsch A., Interesujące zbiorowisko ślimaków koło Tatarowa, Sprawozd. Komisji Fizjograf. Pol. Akadem. Um., tom 58, Kraków, 1925.
 Feliksiak S., Mięczaki, Przyczynek do znajomości fauny Czarnohory, Inst. Bad. Las. Państw., ser. A, No 91935, Warszawa, 1935.
 Urbański J., Krytyczny przegląd mięczaków (Mollusca) Polski, Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, Lublin, II, sect. C., Nauki biolog., 1947.
 Urbański J., Reliktowe mięczaki ziem polskich i niektórych krajów przy-
 ległych, Ochrona Przyrody, tom I, Kraków, 1948.
 Urbański J., Krajowe ślimaki i małże, Warszawa, 1957.

К ФАУНЕ МОЛЛЮСКОВ ЗАКАРПАТЬЯ

В. И. Здун

Резюме

Изучение малакофауны Закарпаття мы проводили в июле — августе 1948 г. и летом 1953—1954 гг.

Всего обнаружено 82 вида моллюсков (53 вида наземных и 29 видов пресноводных), относящихся к 24 семействам.

Качественное и количественное обследование различных биотопов показало, что каждый из них имеет свой комплекс моллюсков.

Наиболее богатой по количеству видов является фауна наземных моллюсков влажных сенокосов горных долин и пастбищ, а также лиственных лесов. Менее заселенными оказались сухие пастбища.

В стоячих водоемах, расположенных на пастбищных угодьях, наиболее распространенным моллюском оказался малый прудовик *Galba truncatula*. Этот моллюск заселяет также высокогорные полонинские ручьи.

Наземные моллюски расселены в биотопах неравномерно, они скопляются под лиственным покровом, гниющими колодами и обломками деревьев, под кустами и камнями.

Среди собранных моллюсков характерными видами для обследованной территории оказались: *Trichia lubomirskii*, *Vertigo alpestris*, *Iphigena tumida*, *Laciniaria turgida*, *Vertigo inopinata*, *Daudebardia calophana*, *Zenobiella vicina*.

В *Eulota fruticum* обнаружены *Cercaria vitrina* Linst. (*Dicrocoelii lanceati*), личинки возбудителя дикроцелиоза с.-х. животных. Малый прудовик оказался облигатным хозяином церкарий *Fasciola hepatica* L. — личинок возбудителя фасциолеза.

ON THE FAUNA OF TRANSCARPATHIAN MOLLUSCA

V. I. Zdun

Summary

The author discovered 82 species of Mollusca (53 terrestrial and 29 freshwater) belonging to 24 families. A quantitative and qualitative investigation of various biotopes has shown complexes of

Mollusca characteristic for each of the biotopes. The wet mown meadows of mountain valleys and wet pastures, as well as deciduous forests possess a far richer fauna of terrestrial mollusks, than the dry pastures. In stagnant water bodies in the pastures *Galba truncatula* is the most widespread mollusk; the species inhabits streams at higher elevations as well. The important species found here are *Trichia lubomirskii* (Slos.), *Iphigena tumida* (Rssm.), *Laciniaria turgida* (Rssm.), *Vitrea inopinata* Cl., *Daudebardia calophana* West., *Zenobiella vicina* (Rssm.). Inside of *Eulota fruticum*, *Cercaria vitrina* Linst (*Dicrocoelii lanceati*) larvae were found of dicrocoeliosis agents in domesticated animals. The small pond snail appeared to be an obligate host of *Cercaria fasciola hepaticae*, that is of the larvae causing fasciolosis in sheep.

ного склона Берегових Карпат. Порооди эти, залегающие выше небольшой пачки типичных менилитовых сланцев, именуется ужокскими слоями. В них имеется фауна моллюсков латорфского яруса: *Cardium lukovichi* Ruchin, *Meretrix (Cardiopsis) incrassata* Sow.

В кровле ужокских слоев прослеживается горизонт полосчатых известняков.

Вышележащие лужские слои, большой мощности, содержат фауну фораминифер *Cibicides lopianicus* Mjatl., *Elphidium carpaticum* Mjatl., характерную для отложений лопянецкой свиты в северных скибах Берегових Карпат.

**LOWER OLIGOCENE DEPOSITS IN THE REGION
BETWEEN THE UZH-LATORITSA-VECHA
RIVERS LITHOLOGICALLY
AND FAUNISTICALLY OUTLINED**

F. P. Temnyuk

Summary

The Carpathian folded region is composed of very variable complexes of sediments: facial changes in rocks are particularly distinctive when followed across the Carpathian ranges. In the Uzhok-Dukla Belt, the Lower Oligocene complex is represented by a lithological variety that differs distinctly from those on the northern slope of the Coastal Carpathians of the same age. The rocks in question, denominated as Uzhok layers, occur above a small packet of true menilite shales: they comprise a fauna of Mollusca belonging to the Lattorf layer, viz., *Cardium lukovichi* Ruchin, and *Meretrix incrassata* Sow. A horizon of striated limestone is traced in the roof of the Uzhok layers. The overlying heavy Luzhi layers contain a great number of foraminifers inherent in rocks of the Lopyanets suite in the northern skibs of the Coastal Carpathians, viz., *Cibicides lopianicus* Mjatl., *Elphidium carpaticum* Mjatl., and others.

ЗМІСТ

Ботаніка

В. Г. Колішук, К. А. Малиновський, Матеріали до характеристики фітоклімату високогір'я Українських Карпат	3
І. С. Амелін, Лучна рослинність деяких сіл Свалявського району Закарпатської області	23
В. М. Мельничук, Рід <i>Fissidens</i> бріофлори України	36

Зоологія

В. Ф. Палій, Еколого-фауністичні комплекси земляних блішок (Coleoptera, Chrysomelidae, Halicidae) Українських Карпат і Прикарпаття	57
О. П. Кулаківська, Паразити риб верхів'я р. Пруту	70
В. І. Здун, До фауни молюсків Закарпаття	83
І. К. Загайкевич, Рідкісні та маловідомі види жуків-вусачів (Coleoptera, Cerambycidae) в УРСР	96
В. І. Абеленцев, М. П. Рудишин, До екології сірого хом'ячка на Україні	104
М. І. Черкашенко, Значення мишовидних гризунів в живленні сови вухатої	120

Палеонтологія

П. П. Балабай, До вивчення птераспід нижнього девону Поділля	124
Ф. П. Темнюк, Літологічна і фауністична характеристика нижньо-олігоценних відкладів межиріччя Уж—Латориця—Віча	134